

SUOMEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA VUOSIKSI 2010–2015

Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun
ja tasa-arvoiseen osallistumiseen

Selkomukautus: Pertti Rajala
Toimittaja: Selkokeskus/Hannu Virtanen

Suomen vammaispoliittinen ohjelma
vuosiksi 2010–2015
Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja
tasa-arvoiseen osallistumiseen

Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2010:6 selkokieli

ISBN 978-952-00-3097-1 (nid.) (selkokieli)
ISBN 978-952-00-3098-8 (PDF) (selkokieli)

ISSN-L 1236-2123
ISSN-L 1236-2123 (painettu)
ISSN 1797-982X (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-3098-8
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3098-8>

Kustantaja: Sosiaali- ja terveysministeriö
Piirroukset: Eppu Ruoranen
Kannen kuva: Jenni-Juulia Wallinheimo-Heimonen
Ulkoasu ja painatus: Unigrafia, Helsinki 2011

SISÄLTÖ

VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA VAMPO	5
VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN EHDOTUKSET..	8
Itsenäinen elämä	8
Yhteiskunnallinen osallistuminen	11
Rakennettu ympäristö.....	12
Liikennepalvelut.....	13
Koulutus ja opiskelu	14
Työ.....	15
Terveystenhoito ja kuntoutus	16
Sosiaaliturva.....	17
Turvallisuus ja koskemattomuus	18
Kulttuuri ja vapaa-aika	18
Syrjinnän torjuminen	20
Tutkimustieto vammaisuudesta	21
Vammaisten henkilöiden palvelujen turvaaminen ...	22
Kansainvälinen toiminta.....	23
VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN TOTEUTUS JA SEURANTA	24

VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA – VAMPO

Suomen hallitus on tehnyt vammaispoliittisen ohjelman, josta käytetään myös lyhennettä VAMPO. Ohjelmassa esitetään toimenpiteitä vammaisten ihmisten elinolojen parantamiseksi. Ohjelma koskee vuosia 2010–2015. Ohjelman mukaan kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Tavoitteena on yhteiskunta, jossa toteutuvat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, osallisuus ja syrjimättömyys. Ohjelma on vahva pohja sille, että vammaiset ihmiset saavat yhdenvertaista kohtelua ja voivat tasa-arvoisesti osallistua yhteiskunnan toimintaan. Tässä esitteessä kerrotaan selkokielellä tärkeimmistä vammaispoliittisen ohjelman ehdotuksista. Varsinaisessa ohjelmassa on 122 toimenpide-ehdotusta.

Sanaselityksiä

Osallisuus

Osallisuus toteutuu, kun ihminen voi tehdä työtä, harrastaa ja ottaa osaa yhteiskunnan toimintaan tasa-arvoisesti yhdessä muiden kanssa.

Syrjimättömyys

Syrjimättömyys tarkoittaa sitä, että jokaista kohdellaan tasa-arvoisesti riippumatta esimerkiksi ihmisen sukupuolesta, ihon väristä tai vammaisuudesta.

Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa jokaisen ihmisen oikeutta päättää itse omista asioistaan.

Saavutettavuus

Hyvä saavutettavuus tarkoittaa, että esimerkiksi liikkuminen, näkeminen, kuuleminen ja tiedon hankkiminen on vaivatonta ja helppoa.

Esteettömyys

Esteettömyys on osa saavutettavuutta. Esteettömässä ympäristössä esimerkiksi pyörätuolin käyttäjiä varten rakennusten kynnykset ovat matalia ja portaissa on luiskat. Esteettömässä tilassa on esteetön wc ja kuulovammaisia varten induktiosilmukka.

Yleispalvelu

Yleispalvelu tarkoittaa palveluja, joita kaikki käyttävät.

Erityispalvelu

Erityispalvelu tarkoittaa esimerkiksi vain vammaisille tarkoitettuja palveluja.

VAMPO sisältää viisi ehdotuskokonaisuutta

1. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on hyväksyttävä Suomessa.
2. Vammaisten henkilöiden taloudellisia elinoloja on parannettava ja vammaisten henkilöiden köyhyys on torjuttava.
3. Vammaisten henkilöiden on saatava tarvitsemansa palvelut laadukkaina kaikkialla Suomessa.
4. Yhteiskunta on muutettava saavutettavaksi, että vammaiset ihmiset voivat osallistua kaikkeen yhteiskunnan toimintaan.
5. Vammaistutkimusta ja tietoa vammaisuudesta on lisättävä, ja vammaispalvelujen laatua on kehitettävä.

Valtio ja eri ministeriöt sekä kunnat vastaavat valtaosin siitä, että ehdotukset toteutetaan.

Vammaispoliittisen ohjelman valmistelusta on vastannut ohjausryhmä. Koko ohjelma ja myös ohjausryhmän jäsenten nimet ovat internetissä osoitteessa www.vane.to/vampo_etusivu

VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN EHDOTUKSET

Suomen perustuslaki takaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden muiden kanssa ja kieltää syrjinnän. Maailmanlaajuisesti vammaisten henkilöiden oikeuksia edistää Yhdistyneiden kansakuntien vammaissopimus vuodelta 2006.

Vammaispoliittisella ohjelmalla Suomen hallitus näyttää suunnan ja tarjoaa tuen valtion ja kuntien vammaispolitiikalle. Samoin se tarjoaa keinoja, joiden avulla YK:n vammaissopimus saadaan vahvistetuksi ja käyttöön Suomessa.

ITSENÄINEN ELÄMÄ

Vammaisten ihmisten palvelut on järjestettävä niin, että ne tukevat vammaisen henkilön itsenäistä elämistä. Runsaasti palveluja tarvitsevia vammaisia henkilöitä ei saa erottaa perheestään sen vuoksi, että jotain palvelua ei ole pystytty tarjoamaan heille. Puutteelliset palvelut eivät myöskään saa olla este silloin, kun vammaiset henkilöt muodostavat parisuhteen ja perustavat perheen.

Kotikuntalakia on muutettava siten, että erilaisissa hoitokodeissa ja asumisyksiköissä asuvat henkilöt voivat valita kotikuntansa.

Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että laitoksissa asuvilla vanhuksilla ja kehitysvammaisilla olisi oikeus muuttaa toiseen kuntaan, esimerkiksi lähelle sukulaisiaan (lisätietoa asiasta alaviitteessä 1).

Esteettömyys on otettava huomioon aina, kun suunnitellaan asuinalueita ja rakennetaan uusia asuntoja.

Vammaiset henkilöt on otettava mukaan, kun suunnitellaan asuinalueita ja asuntoja.

On toteutettava kehitysvammaisten asumisen ohjelma. Sen mukaan kehitysvammaisille rakennetaan uusia asuntoja ja laitosasumista vähennetään (lisätietoa asiasta alaviitteessä 2).

-
- 1 Hallituksen esitys on annettu eduskunnalle, kotikuntalain uudistusten on tarkoitus astua voimaan vuoden 2011 alusta.
 - 2 Valtio antoi ohjeistuksen kehitysvammaisten asumisen kehittämisestä tammikuussa 2010. Tässä asumisohjelmassa on kerrottu, miten uusia asuntoja tulee rakentaa ja miten laitosasumista tulee vähentää Suomessa.

Vammaisten henkilöiden asuntojen on oltava turvallisia ja asukkaiden avuksi laadittujen pelastussuunnitelmien on oltava kunnossa.

Vaikeavammaisten henkilöiden kuljetuspalvelut on järjestettävä niin, että heidän oma tahtonsa liikkumiseen toteutuu.

Kuulovammaisten, kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu on siirrettävä kunnilta Kansaneläkelaitokselle eli Kelalle. Samalla on varmistettava, että palvelut ovat riittäviä ja laadukkaita, ja että niitä kehitetään edelleen (lisätietoa asiasta alaviitteessä 3).

Sähköiset tietokone- ja internetpalvelut on tehtävä esteettömiksi ja saavutettaviksi sekä helppokäyttöisiksi vammaisille henkilöille.

Hätäpuhelimeen, numeroon 112, on oltava mahdollista saada yhteys myös tekstiviestillä.

On parannettava televisio-ohjelmien esteettömyyttä: esimerkiksi tekstitys kuulovammaisille, viittomakieliset palvelut, kuvailutulkkaus ja selko-ohjelmat.

3 Kuulovammaisten, kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tulkkauspalveluiden järjestämisvelvollisuus siirtyi kunnilta Kelalle 1.9.2010.

YHTEISKUNNALLINEN OSALLISTUMINEN

On vahvistettava vammaisten ihmisten ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeutta. Itsemääräämisoikeus koskee kaikkia vammaisia ihmisiä, myös erilaisissa asumisyksiköissä ja laitoksissa asuvia henkilöitä.

Vammaispalvelujen on oltava saatavilla, ja niiden on oltava yhtä hyviä kaikkialla Suomessa. Yleisten palvelujen, esimerkiksi kauppakeskusten ja kirjastojen, tulee soveltua myös vammaisille henkilöille. Erityispalveluita tarvitaan silloin, kun palveluita ei ole mahdollista saada yleisinä palveluina.

Äänestäminen ja asettuminen ehdokkaaksi vaaleissa ovat jokaisen 18-vuotiaan suomalaisen oikeus. Äänestystilojen on oltava esteettömiä ja saavutettavia.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Vammaisille ihmisille esteetön ja saavutettava ympäristö on itsenäisen elämän ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien ehdoton edellytys. Jos esimerkiksi sosiaalitoimistoon ei pääse pyörätuolilla, pyörätuolia käyttävän voi olla vaikea hoitaa asioitaan.

Kaikki uudet rakennukset on suunniteltava esteettömiksi ja saavutettaviksi.

Vanhojen rakennusten esteelliset, vaikeakulkuiset toimitilat on korjattava.

Rakennusten ja elinympäristöjen esteettömyys on kartoitettava mahdollisimman laajasti.

LIIKENNEPALVELUT

Bussien, junien, laivojen, lentokoneiden ja taksien on oltava esteettömiä ja turvallisia. Vammaisten on voitava käyttää niitä mahdollisimman helposti ilman erityistä apua.

Vammaisen henkilön oikeuksiin kuuluu myös saada tarvitsemaansa apua eri liikennevälineissä.

Liikennevälineiden aikataulujen on oltava helposti ymmärrettäviä ja kaikkien saatavilla.

KOULUTUS JA OPIKELU

Vammaisille oppilaille on oltava riittävästi tukitoimia perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa opetuksessa.

Opettajien ja muun henkilökunnan koulutukseen on sisällyttävä tietoa siitä, minkälaisia tukitoimia vammaiset oppilaat tarvitsevat.

Koulurakennusten on oltava esteettömiä.

Vammaisille oppilaille on järjestettävä aamu- ja iltapäivätoimintaa lähikouluissa.

On tuettava nykyistä paremmin vammaisten nuorten hakeutumista koulutukseen ja työelämään. Siksi on parannettava vammaisten opinto- ja ammatinvalinnanohjausta.

Ammatillisen erityisopetuksen yhteyksiä työelämään on vahvistettava.

Korkeakouluissa opiskelijavalinnan ja opiskelun on oltava esteetöntä.

Vammaisilla on oltava oikeus kouluttaa itsensä myös uuteen ammattiin.

TYÖ

Oikeus työhön on perusoikeus.

On kehitettävä vammaisten ihmisten työnhakupalveluja. Vammaisille henkilöille on löydettävä myös uusia työmahdollisuuksia.

Monet viranomaiset tarvitsevat lisää tietoa vammaisista henkilöistä. Erityisesti työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöstön, työnantajien ja muiden vammaisten ihmisten työnsaannin kanssa työskentelevien tietämystä on lisättävä.

Työpaikan työskentelyolosuhteita on muutettava vammaisille henkilöille sopiviksi ja hänen tulee saada tarvitsemansa apuvälineet.

On varmistettava, että työssä käyvä vammaisen henkilö saa tarvitessaan riittävät tulkkauspalvelut.

On luovuttava *vajaakuntoinen*-termin käytöstä. Termi on leimaava, eikä se kuvaa nykyaikaista käsitystä vammaisten henkilöiden työkyvystä. Se on poistettava säännöksistä, ohjeista ja tilastoista.

TERVEYDENHUOLTO JA KUNTOUTUS

Jokaiselle on turvattava riittävät terveys- ja kuntoutuspalvelut. Kaikki kansalaiset eivät kuitenkaan kykene vammansa vuoksi käyttämään yleisiä, kaikille tarkoitettuja palveluja. Siksi tarvitaan myös erityisiä vammaisille tarkoitettuja terveys- ja kuntoutuspalveluja.

Terveydenhuollon henkilöstöllä on oltava riittävästi tietoja vammaisista ihmisistä ja vammaisten henkilöiden palvelujen tarpeista.

Vammaisten työntekijöiden työssä jaksamisesta on pidettävä huolta.

Kelan järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen ikäraja on nostettava 67 vuoteen.

SOSIAALITURVA

Jokaisella suomalaisella on oikeus sosiaaliturvaan, jos työnteko ei ole mahdollista. Erityisesti vaikeavammaiset henkilöt saavat pääasiallisen toimeentulonsa sosiaaliturvan piiristä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen on oltava sellaisia, että vammaisten ihmisten toimeentulo ei vaarannu ja köyhyys lisäännä.

Eläkkeillä on turvattava niiden vammaisten ihmisten toimeentulo, jotka eivät ole olleet elämänsä aikana palkkatyössä.

Jos eläkkeellä oleva vammaisen henkilö pääsee palkkatyöhön, hänen eläkkeensä voidaan jättää maksamatta työssäoloajaksi. Tällöin sanotaan, että eläke jätetään lepäämään. Tästä mahdollisuudesta työnantajilla ja vammaisilla ihmisillä itsellään tulee olla riittävästi tietoa.

Erilaisten onnettomuuksien ja vahinkojen korvaukset on saatava sellaisiksi, että ne eivät syrji vammaisia ihmisiä.

TURVALLISUUS JA KOSKEMATTOMUUS

Vammaisilla henkilöillä on muita suurempi riski joutua hyväksikäytön ja väkivallan uhriksi. Tämä koskee erityisesti vammaisia naisia ja tyttöjä. Vammaisilla lapsilla ja nuorilla on puolestaan ikätovereitaan suurempi riski joutua toisten lasten kiusaamiksi. Siksi on parannettava poliisin ja muiden viranomaisten mahdollisuuksia tunnistaa ja selvittää vammaisiin ihmisiin kohdistuvia rikoksia. Näin vammaisten henkilöiden oikeusturva paranee.

Julkisten tilojen turvallisuusohjeissa on otettava huomioon se, että myös vammaiset ihmiset ovat tilojen käyttäjiä.

KULTTUURI JA VAPAA-AIKA

Liikunta-, taide-, matkailu- ja kirjastopalvelut on tarkoitettu kaikille kansalaisille. Vammaisten ihmisten osallistumismahdollisuudet niihin ovat parantuneet, mutta liian hitaasti.

Liian monet julkiset tilat ja niiden lähiympäristö ovat yhä vaikeakulkuisia tai muuten vaikeasti saavutettavia.

On varmistettava, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus osallistua julkisiin taide- ja kulttuuritapahtumiin yhdenvertaisesti muiden kanssa.

On tuettava vammaisten ihmisten mahdollisuuksia toimia kulttuurin tekijöinä, esimerkiksi kuvataiteilijoina, näyttelijöinä, kirjailijoina tai muusikkoina.

Eri vammaisryhmien tarpeet on otettava huomioon kirjasto- ja tietopalveluissa sekä niiden kehittämisessä.

Kirjastotilojen ja -autojen suunnittelussa lähtökohtana on oltava esteetön kirjasto.

Myös liikuntatilat ja niiden lähiympäristöt on suunniteltava esteettömiksi. Tästä on annettava selkeät ohjeet.

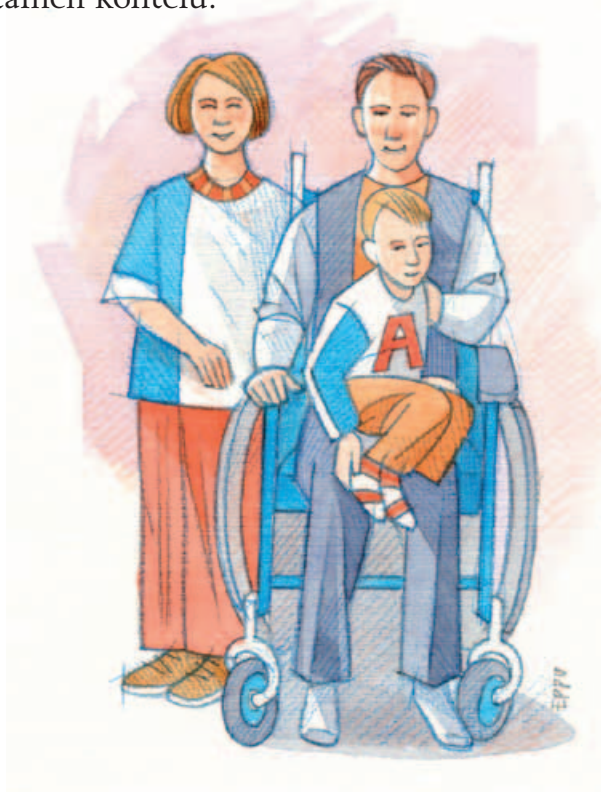
SYRJINNÄN TORJUMINEN

Vammaisia henkilöitä ei saa kohdella vammaisuuden vuoksi eri tavoin kuin muita ihmisiä. Vammaisten ihmisten syrjintää on muun muassa se, että he eivät voi osallistua yhteiskunnan toimintaan samalla tavalla kuin muut. Esteelliset ja saavuttamattomat rakennukset ja palvelut ovat myös syrjintää. Tällainen syrjintä on loputtava ja kaikkia on kohdeltava tasa-arvoisesti.

Julkisilla ja yksityisillä aloilla toimiville henkilöille on annettava lisää tietoa syrjinnästä ja sen torjumiskeinoista.

Tietoja syrjinnästä ja sen torjumiskeinoista on annettava myös vammaisille ihmisille itselleen ja heidän perheenjäsenilleen.

Toiminnan lähtökohtana on oltava kaikkien asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu.

TUTKIMUSTIETO VAMMAISUUDESTA

Vammaistutkimus on viime vuosina lisääntynyt, mutta se on edelleen liian vähäistä. Siksi vammaistutkimusta on lisättävä.

Vammaispalvelulain mukaan vammaisille ihmisille on tehtävä palvelusuunnitelma, johon sisältyvät vammaisen henkilön tarvitsemat palvelut.

Palvelusuunnitelmaan on kerättävä sellaisia tietoja, jotka parantavat vammaisen henkilön palvelujen suunnittelua ja toteutusta. Näitä tietoja saa kerätä vain vammaisen henkilön suostumuksella.

Työntekijöistä kertovia tilastoja on kehitettävä. Tilastoista on saatava jatkuvaa tietoa vammaisten ihmisten työnhausta, työllistymisestä ja työllisyydestä.

VAMMAISTEN HENKILÖIDEN PALVELUJEN TURVAAMINEN

Vammaisella henkilöllä on oikeus yleisiin palveluihin ja tukitoimiin tarpeittensa mukaisesti. Jos yleispalvelujen avulla ei voida taata tarvittavia palveluja, vammaisella henkilöllä on oikeus erityispalveluihin ja tukitoimiin.

Vaikeavammaiset henkilöt ovat erittäin riippuvaisia kuntien järjestämistä palveluista. Usein kuntien on ollut vaikeaa järjestää riittäviä erityispalveluja rahan puutteen vuoksi.

Tarvitaankin monipuolisia keinoja, jotta voidaan varmistaa palvelujen saatavuus. Palvelun laatu pitää olla sama eri kunnissa ja eri tavoilla vammautuneiden henkilöiden tulee saada tasa-arvoisesti palveluja.

Erityispalveluja on kehitettävä. Se voidaan varmistaa niin, että käytetään nykyisiin verotukiin kuluvia varoja uudella tavalla. Yksi mahdollisuus on poistaa valtion ja kunnallisen verotuksen invalidivähennys ja ohjata näin saadut varat vammaisten ihmisten palvelujen järjestämiseen.

KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Kansainvälinen yhteistyö vahvistaa kotimaista vammaispolitiikkaa. Se velvoittaa maattamme kehittämään vammaisten palveluja niin, että palvelut vastaavat kansainvälisiä sopimuksia. Tärkein näistä sopimuksista on YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Tämä sopimus on pikaisesti vahvistettava Suomessa.

On myös tärkeää, että suomalaiset vammaiset ihmiset ovat itse mukana valtioiden välillä tehtävässä yhteistyössä.

VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN TOTEUTUS JA SEURANTA

Suomen vammaispoliittisessa ohjelmassa eli VAMPOssa on 122 toimenpidettä. Ne muodostavat kokonaisuuden, joka luo vahvan pohjan suomalaisen vammaispolitiikan edistämiseksi lähivuosina.

Ohjelman tärkeimmät toteuttajat ovat valtion eri ministeriöt. Ministeriöillä on myös vastuu siitä, että esitysten toteutumista seurataan.

Maamme kunnilla on myös suuri vastuu siitä, että vammaispoliittisen ohjelman esitykset toteutuvat. Alkuvaiheessa seurannassa on mukana valtakunnallinen vammaisneuvosto eli VANE.

Osa ohjelman toimenpiteistä voidaan toteuttaa heti. Osa taas vaatii valmistelua ja toteutusta lähivuosina. Tarvitaan myös tutkimusta siitä, miten hyvinä ja laadukkaina vammaisten ihmisten palvelut toteutuvat eri puolilla Suomea.

Yhteiskunnassa tarvitaan nykyistä enemmän tietoa vammaisuudesta. Tietoa tarvitaan esimerkiksi siitä, miten vammaiset henkilöt ovat mukana yhteiskunnan kehittämisessä. Lisäksi tarvitaan tietoa eri vammojen ja sairauksien vaikutuksista henkilöiden elämään.

Vammaispoliittisella ohjelmalla on tärkeä merkitys tulevaisuuden Suomessa. Sen tavoite on linjata yhteiskunnan kehitystä niin, että vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema vahvistuu arkipäivän elämässä.

